

Семкови овощни видове – фитосанитарни проблеми

Автор(и): проф. Мария Боровинова

Дата: 25.04.2017 Брой: 4/2017

От семковите овощни видове – ябълка, круша, дюля и мушмула, у нас най-големи площи заема ябълката. Този овощен вид в производството на плодове в света е на четвърто място след гроздето, портокалите и бананите. Ябълковите плодове са ценна храна за човека, което се дължи на богатия им състав от захари, киселини, витамини, дъбилни вещества и пектин. Ябълката притежава голяма адаптивност към различните екологични условия, което позволява широкото ѝ разпространение. Освен това ябълковите плодове може да се съхраняват дълго и да се използват както за свежа консумация, така и за преработка в сокове, конфитюри, пектин, оцет и др. Те са ценна суровина и за производството на козметични парфюмерийни продукти.

В света основни производители на ябълки са Китай, САЩ, Италия, Франция. В България ябълката се отглежда в цялата страна, но най-благоприятни условия за нея има в долините на реките Струма, Марица, Камчия и Огоста. У нас площите на ябълката през 2015 г. са 5416 ха, от които 4765 са плододаващи (по данни на МЗХ, отдел „Агростатистика“). През 2004 г. са произведени 39 393 т, а през 2016 г. – 58 419 тона. Средните добиви за страната през този период са от 8838 кг/ха до 12 260 кг/ха. Средните добиви за страните от Европейския съюз са около 18 000 кг/ха, а във Франция са в границите от 35 985 кг/ха до 40 482 кг/ха. Вносът на ябълки и круши у нас е средно около 35 000 т за година. Основно България внася ябълки от Полша, Македония и Гърция.

В света са познати повече от 7000 ябълкови сорта. У нас в селекционните насаждения на институтите към СА София се отглеждат над 400 ябълкови сорта. Изпитват се и редица нови за нашата страна сортове и хибриди. През последните години основни сортове, които са застъпени у нас, са: Златна превъзходна, Златна резистентна, Червена превъзходна, Грени смит, Флорина, Мелпроуз, Шарден, Айдаред, Глостер, Гала, Чадел, Молиз делишес др. За биологично производство на плодове у нас са подходящи резистентните на струпяване сортове като Прима, Джонафрий, Либърти и най-вече Флорина. В редица европейски страни устойчивите на струпяване сортове – Пионер, Макфрий, Пилот, Топаз, Новамак, Сава, Рубинола, се препоръчват като подходящи за засаждане при интегрирано и биологично ябълкопроизводство.

В България площите на крушата през 2015 г. са 655 ха, от които 528 са плододаващи (по данни на МЗХ, отдел „Агростатистика“). През 2004 г. у нас са произведени 1795 т, а през 2016 г. – 2953 т. Средните добиви за страната през през този период са от 3765 кг/ха до 6000 кг/ха.

В крушовите насаждения са застъпени сортовете Жифардова масловка, Боскова масловка, Вилямова масловка, Добра Луиза, Клапов любимец, Пас Красан, Попска круша, Санта Мария, Старкримсон, Харденпонтонска масловка, Хардиева масловка и други.

Площите, заети с дюли, са незначителни – 153 ха, от които 83 ха са плододаващи (по данни на МЗХ, отдел „Агростатистика“).

Болести

Семковите овощни видове са гостоприемници на голям брой вредители – болести и неприятели. Най-широко застъпеният семков овощен вид – ябълката, се напада от редица гъби, бактерии и вируси, които причиняват значителни щети на производителите. В специалната литература са описани 57 гъбни болести по ябълката, но **струпяването** с причинител гъбата *Venturia inaequalis* е най-вредоносната гъбна болест по тази култура не само у нас, но и за всички страни, където се отглеждат ябълки. При благоприятни условия за развитие на болестта загубите от нея при чувствителни сортове може да достигнат до 100%. Струпяването по крушата *Venturia pirina* също е най-вредоносната гъбна болест по тази култура. **Брашнестата мана** по ябълката *Podosphaera leucotricha* е втората по икономическо значение гъбна болест. От бактериите болести по семковите най-големи щети нанася **огненият пригор** с причинител *Erwinia amylovora*. През отделни години с благоприятни условия за развитие на

болестта тя може да причини изсъхване на силно чувствителните крушови сортове, ако не се води борба срещу нея.

Неприятели

От неприятелите по семковите овощни видове най-голяма е вредата от **плодовите червеи** – ябълков *Cydia (Laspeyresia) pomonella* и източен – *Cydia (Grapholita, Laspeyresia) molesta*; **плодовите оси** – ябълкова *Hoplocampa testudinea* и крушова *Hoplocampa brevis*, **листните и щитоносните въшки** – зелена ябълкова листна въшка *Aphis pomi*, ябълково-живовлекова листна въшка *Dysaphis plantaginea (D. mali)*, червеногалова листна въшка *Dysaphis devecta*, калифорнийска щитоносна въшка *Quadraspidiotus perniciosus* и др., **миниращите молци** – кръгломиниращ молец *Cemiosstoma scitella*, овощен миниращ молец *Lyonetia clerkella*, ябълков пъстър миниращ молец *Lithocolletis blancardella* и др.; **овощните акари** – червен овощен акар *Panonychus ulmi*, крушева краста *Eriophyes pyri* и др., **листните бълхи** – обикновена крушова листна бълха *Psylla pyri* и други.

Създаване на овощна градина

За опазване на ябълката и крушата от болести и неприятели, както и за останалите овощни видове трябва да се мисли още при създаване на насажденията, като се има предвид, че овощните градини заемат продължително време една и съща площ. При създаването им се влагат много финансови средства и труд, което налага производителите да се съобразят с основните изисквания на отделните култури. Освен това те трябва да имат предвид и съвременните изисквания на потребителите за плодове без остатъчни количества от пестициди, а така също и за опазване на почвата и водите от замърсяване.

Местата за нови ябълкови и крушови градини трябва да отговарят на биологичните изисквания на овощния вид и сорт. Неподходящи за овощни градини са места, където зимните температури падат под критичните прагове за даден овощен вид, а летните се повишават над 35–37 °С. В тези месторастения не трябва да се случват повече от два пъти на 10 години повратни пролетни слани и мразове. Не се препоръчва създаване на градини в райони, където падат градушки повече от два пъти на 10 години или има силни ветрове по време на наедряването и зреенето на плодовете.

Подходящи терени са речни долини, подножията на планини и възвишения, но без големи наклони – до 6 градуса за ябълка и круша. Почвите, които са подходящи за овощни градини, трябва да са добре аерирани, с добра влагемност и водопропускливост. На тези изисквания отговарят алувиално-ливадните, типичните излужени черноземни, канеленогорските и сивите горски почви.

Нивото на подпочвените води да не се покачва повече от 80–100 см от повърхността на терена. Заблатените, засолени и ерозирани почви не са подходящи за овощни градини. Не трябва да се създават градини върху почви, замърсени с тежки метали и други химически замърсители (покрай пътища с голямо движение или промишлени предприятия, отделящи прахове или други замърсители).

До 4 години не трябва да се създават овощни насаждения с ябълки и круши на места, които преди това са били заети със същите видове. Много важно е насажденията да се създават на площи, където няма зараза от бактериен рак с причинител *Rhizobium radiobacter* syn. *Agrobacterium tumefaciens*.

Най-сигурният начин за намаляване употребата на пестициди е изборът на сортове, които са устойчиви или по-слабо чувствителни на икономически важните болести.

При създаване на ябълкова градина много важно е да се знае, че струпясването (*Venturia inaequalis*) нанася най-големи щети на производителите, проблем, който може да се реши със засаждане на устойчиви сортове. В света са създадени над 150 сорта, устойчиви на струпясване – от тях по-разпространени са: Прима, Присила, Сър праиз, Либърти, Джонафрий, Редфрий, Фрийдъм (създадени в САЩ); Макфрий, Новамак, Мойра, Брайтголд (Канада); Флорина, Жуделине (Франция); Пионер, Ромус – 1, Ромус – 2, Войнес (Румъния); Рубинола, Топаз Райка (Чехия); Гавин (Англия); Ребела, Регине, Ревена, Реглиндис (Германия), от които Ребела е устойчива и на огнен пригор. Повечето от ябълковите сортове, които са с много добри вкусови качества и са търсени на пазара, са чувствителни на струпясване, но и те се различават значително по чувствителността си към тази болест. Голямата разлика в чувствителността на сортовете към струпясване налага и провеждане на различен брой пръскания за опазване на дърветата от болестта. При устойчивите на струпясване сортове не се налагат третирания срещу струпясването, а при останалите сортове са необходими от 8 до 14 третирания в зависимост от метеорологичните условия през годината и степента на чувствителност на сорта.

По отношение чувствителността към брашнеста мана ябълковите сортове също се различават значително. За опазване на слабо чувствителните сортове от брашнеста мана се провеждат минимум 2 и максимум 4 пръскания, докато при силно чувствителните – от 5 до 10.

Преди създаване на овощни градини трябва много да се мисли не само за подбора на сортове, но и за схемата на засаждане. Различната чувствителност на ябълковите и крушовите сортове към икономически най-важните болести, различните срокове на зреене на плодовете и фенофазите на цъфтежа позволяват прилагане на диференцирана растителна защита. По този начин се избягват ненужните пръскания при отделните сортове.

Диференцираната растителна защита

Диференцираната растителна защита налага овощните градини да се създават по схеми, съобразени с чувствителността на сортовете към болести и сроковете на зреене на плодовете. При устойчивите на струпясване ябълкови сортове (изброени по-горе) не се налагат третирания срещу струпясването, а при останалите сортове са необходими от 8 до 14 в зависимост от метеорологичните условия през годината и степента на чувствителност на сорта. При насаждения със силно чувствителни и резистентни на струпясване сортове трябва те да бъдат така разположени, че да се пръскат диференцирано. Същото изискване трябва да се спазва и по отношение на сортовете с различна чувствителност към брашнеста мана.

Основният неприятел в плододаващите ябълкови градини е ябълковият плодов червей (*Cydia pomonella*), срещу който се налага ежегодно да се провеждат пръскания. В повечето от ябълкопроизводителните райони в страната схемата за борба с ябълковия плодов червей е 2 + 2, а в отделни години и 2 + 3, когато се използват широкоспектърните инсектициди. На практика пръсканията са 3 + 3 съответно за първо и второ поколение, защото част от пръсканията срещу калифорнийска щитоносна въшка съвпадат с тези срещу плодовия червей. Узряването на плодовете на летните сортове обикновено започва през юли – Виста бела, или август – Молиз Делишес, Прима и др., което създава проблеми при опазване на ябълката от ябълков плодов червей и калифорнийска щитоносна въшка в градини, където схемата на засаждане не позволява диференцирани пръскания. В такива градини и след прибирането на плодовете на летните сортове продължава третирането на дърветата срещу ябълковия плодов червей поради невъзможност да се изключат, което не само оскъпява плодовата продукция, но и излишно замърсява околната среда. В градини, където схемата на засаждане позволява сортова растителна защита, се съкращават две инсектицидни третирания при летните сортове. Всичко това се отнася и за крушовия плодов червей.